

Budinjak

Selo Budinjak smješteno je u središnjem dijelu Žumberačke gore, oko 50 km zapadno od Zagreba. Nalazi se na nadmorskoj visini od 740 m, blizu najviše točke na cesti koja preko Žumberačke gore povezuje Zagreb s gradovima Ozljem i Karlovcem. Poznato je po važnom stariježeljeznodobnom arheološkom nalazištu, gradinskom naselju i nekropoli grobnih humaka (tumula), koji se nalaze malo istočnije od sela. Prema prve obavijesti o arheološkim nalazištima i nalazima u Žumberku koje su pristizale u Arheološki odjel Narodnoga muzeja u Zagrebu sežu još u drugu polovicu XIX. st., to područje nije bilo sustavno rekognoscirano, pa ni istraživano. Sustavne obilaske Žumberka arheolozi su započeli 1980-ih godina, kada su otkrili više arheoloških nalazišta iz različitih razdoblja.

Budinjačko naselje (gradina Židovske kuće) izvanredno je strateški smješteno. S triju strana okruženo je vrlo teško premostivim prirodnim strminama, a pristupačnija strana okrenuta je prema Budinjačkom polju. Opasano je trima redovima zemljanih bedema. Ukupna je površina naseobinskoga kompleksa oko 40 000 m². Sedam kilometara istočno, kraj sela Pokleka i pet kilometara zapadno, kraj sela Svetoga Mihalja, također su pronađene nekropole s tumulima, ali opsega mnogo manjega od budinjačke nekropole. Stoga se pretpostavlja da je budinjačka gradina bila glavno željeznodobno naselje u središnjem dijelu Žumberačke gore, blizu kojega su osnovana i manja središta.

Nekropola tumula nalazi se sjeverno ispod gradine u Budinjačkom polju i rasprostire se na površini od približno 60 000 m². Geodetskim snimanjem ustanovljen je 141 grobni humak. Tumuli su okrugla oblika, različitih veličina (promjer im iznosi 5–20 m, a visina 0,50–2,20 m). Većina grobnih priloga pronađenih na nekropoli pripada u starije željezno doba, a tek se manji broj nalaza povezuje s krajem kasnoga brončanoga doba. To su fragmenti ili potpuno očuvane brončane i željezne ukrasne igle, fibule, pojasne kopče, narukvice, brončane nanogvice, željezne, staklene i jantarne ogrlice, željezna i brončana koplja, noževi i sjekire, polumjesečasta britva, te standardni keramički materijal. Izradbom, načinom pečenja i ukrašavanja posuda materijal pokazuje srodnost s halštatskim krugom jugoistočnoga alpskoga prostora, premda su uočljive velike srodnosti, po-

sebice metalnih nalaza, sa stariježeljeznodobnim grupama srednje Italije, a izrazito *Caput Adriae*. Preko materijalne ostavštine budinjačke nekropole moguće je uočiti i utjecaje iz drugih prostora. Višegodišnji rad i uočavanja raznolikosti pri načinu ukapanja pokojnika i grobne arhitekture tumula na nekropoli omogućili su njihovu razdiobu. Na budinjačkom grobištu razlučeno je deset osnovnih tipova ukopa unutar tumula ili izvan njega.

Zdjelasta kaciga tipa Budinjak iz kneževskoga groba br. 6 tumula 139

Zdjelasta kaciga tipa Libna iz kneževskoga groba tumula 3

novništvom. Apsolutnokronološki taj podstupanj označava veći dio VIII. st. pr. Kr., odnosno razdoblje 800–730/720. pr. Kr. Budinjak IIb obuhvaća punu razvojnu fazu budinjačkoga grobišta.

Oprema kneževskoga groba br. 6 tumula 139

Rekonstrukcija kneževskoga groba br. 6 tumula 139 (crtež)

Kako je većina građe još u fazi obradbe, zasada nije moguće dati ni konačne, ni relativne niti apsolutnokronološke odnose tumula i grobova u njima i izvan njih, no moguće je odrediti osnovnu vremensku razdiobu nekropole, od koje ne bi trebalo biti bitnih odstupanja.

Stupanj Budinjak I dokumentiran je najstarijim grobovima iz razdoblja kasnoga brončanoga doba. Datira se potkraj X. i u IX. st. pr. Kr. Podstupnju Budinjak IIa pripadaju ukopi koji se povezuju s najstarijim halštatskim sta-

Grobovi iz tumula 7 tijekom istraživanja

Taj se podstupanj datira u posljednja desetljeća VIII. st. i većim dijelom u VII. st. pr. Kr., odnosno u razdoblje između 730/720–620. pr. Kr. Budinjak III (620–550/530. pr. Kr.) posljednji je razvojni stupanj, a označuje kraj ukapanja i života stariježeljeznodobnoga pučanstva na Budinjaku.

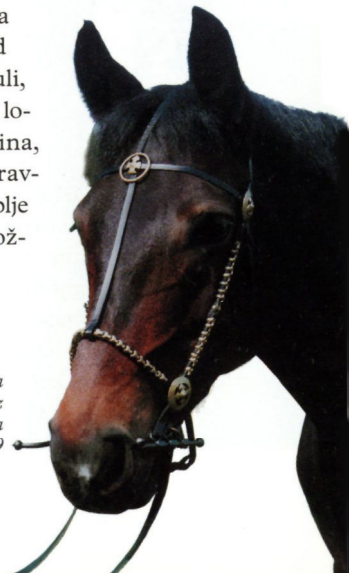
Otkriće zdjelastih kaciga u kneževskim grobovima tumula 3 i 139 označava nalaze koji su pobudili posebnu pozornost stručne i kulturne javnosti. Tehnološko ispitivanje kaciga omogućilo je uvide u vrlo složenu tehniku izradbe zdjelaste kacige, te tako otvorilo nove mogućnosti raščlambe i precizniju dataciju te vrste najstarijih halštatskih kaciga. Može se utvrditi postojanje šest grupa, koje potvrđuju postojanje različitih radionica (grupe: Budinjak, Molnik, Brezje, Hallstatt, Šmarjeta, Libna). Zdjelaste se kacige javljaju na početku starijega željeznoga doba, na početku VIII. st., a najveći ih broj potječe iz druge polovice VIII. i prve polovice VII. st. pr. Kr. Budinjačka zdjelasta kaciga iz kneževskoga tumula 3 (grupa Libna) datira se u prvu polovicu VIII. st., a kaciga iz kneževskoga groba br. 6 tumula 139 (grupa Budinjak) na kraj VIII. st. pr. Kr.

Bogatstvo do sada pronađenih nalaza na nekropoli u Budinjaku svjedoči o gospodarskoj snazi željeznodobne populacije koja je živjela na budinjač-

koj gradini. Ta je snaga usporediva s onom najbogatijih željeznodobnih nalazišta s jugoistočnoalpskoga prostora. Nesumnjivo je da je na području Žumberka u to doba Budinjak bio veliko regionalno središte, koje je imalo važnu, a vjerojatno i odlučujuću ulogu u stvaranju kulturnog identiteta cijeloga kraja.

Zahvaljujući Parku prirode Žumberak–Samoborsko gorje, uspostavljenom 1999., stvoreni su i preduvjeti za kvalitetnije predstavljanje prirodne i kulturne baštine toga područja. Otvoren je Eko-centar Budinjak i poučna staza pod nazivom Staza kneževa. Bogata arheološka baština Žumberka i Samoborskoga gorja predstavljena je kopijama nalaza i rekonstrukcijama iz karakterističnih prapovijesnih i povijesnih razdoblja toga područja. Poučna staza sastoji se od 10 točaka – tumuli, kneževski tumul, lokva, špilja, gradina, bedemi, ponor, travnjaci, rimsko groblje i vapnenac s rožnjakom.

Rekonstrukcija konjske orme iz kneževskoga groba br. 6 tumula 139

Igla s više glavica